

УДК 352.078:342.7.037(477)

Ю. В. Камардіна
Р. В. Овіннікова

МІСЦЕ І РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу місця та ролі органів місцевого самоврядування в системі забезпечення та захисту прав людини в Україні. Висвітлено правозабезпечувальні та правозахисні можливості місцевих органів влади в контексті децентралізації, гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами на тлі організації життєдіяльності в умовах воєнного стану.

Органи місцевого самоврядування розглядаються як владні інституції, сформовані представниками громади задля оперативного вирішення нагальних питань місцевого значення, забезпечення законності і правопорядку на території громади, з урахуванням специфіки та потреб конкретної адміністративно-територіальної одиниці.

Запропоновано визначення правозабезпечувальної діяльності органів місцевого самоврядування як процесу створення умов для реалізації законних прав і свобод громадян через ухвалення рішень місцевими радами, виконання місцевих програм соціально-економічного розвитку, надання адміністративних послуг і створення умов для повноцінної участі громадян у житті громади. Правозахисну діяльність означених органів представлено як таку, що спрямована на захист порушених прав громадян, зокрема через розгляд звернень, скарг, організацію соціального захисту вразливих груп населення, контроль за дотриманням законодавства і забезпечення громадського порядку. Обґрунтовано, що правозабезпечувальна і правозахисна діяльність органів місцевого самоврядування спрямована на створення умов для реалізації прав і свобод громадян, підтримку правової рівноваги на локальному рівні та забезпечення правопорядку в громадах.

Ключові слова: *місцеве самоврядування, права людини і громадянина, органи місцевого самоврядування, механізм забезпечення прав людини, механізм захисту прав людини, повноваження органів місцевого самоврядування, застосування права, нормотворчість, реалізація права, локальна демократія, інтереси громади.*

DOI 10.34079/2226-3047-2024-14-28-56-67

Постановка проблеми. Дотримання міжнародних стандартів прав людини є важливою передумовою євроінтеграційних процесів України. Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка набрала чинності у 2017 році, передбачає, що Україна повинна активно впроваджувати реформи для забезпечення прав людини, що включає перетворення в судовій системі, боротьбу з корупцією, децентралізацію та забезпечення демократичного правління. На сьогоднішній день створена і функціонує розгалужена національна система забезпечення і захисту прав людини, до якої належать як судові, так і позасудові інституції. Розбудова такої системи супроводжується стрімким розвитком наукової думки в царині прав людини, що забезпечує глибоке розуміння проблем, сприяє удосконаленню правових інструментів та впровадженню ефективних механізмів забезпечення і захисту прав людини.

Разом з тим, вивчення правозахисних і правозабезпечувальних можливостей органів місцевого самоврядування здійснюється здебільшого опосередковано, в

контексті досліджень структури механізму забезпечення прав людини, функцій, повноважень органів місцевого самоврядування, їх взаємовідносин з органами державної влади, реформи децентралізації, аналізу інституційної спроможності органів місцевого самоврядування для ефективного управління територіями тощо. Разом з тим, функціонування місцевого самоврядування за своєю сутністю є реалізацією політичного права представників громади на вирішення питань місцевого значення. Органи місцевого самоврядування, як органи публічної влади, наділені рядом повноважень у сфері прав людини, які закріплено чисельними законами і підзаконними нормативно-правовими актами. Їх виокремлення та систематизація представляє теоретичну значущість та відкриває можливості для визначення місця і ролі місцевого самоврядування у забезпеченні та захисті прав людини і громадянина.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Питання організаційної структури системи місцевого самоврядування, інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, реформи децентралізації становлять предмет багатьох сучасних досліджень. Так, працю Ю.В. Камардіної присвячено порівняльно-правовому дослідженню муніципальної реформи в Україні та державах-членах Європейського Союзу в умовах європейської міждержавної інтеграції, а також впливу моделей місцевого самоврядування Європейського Союзу на реформування місцевого самоврядування в Україні (Камардіна, 2020). Праця Стемковської О.І. присвячена дослідженню процесу імплементації європейських стандартів у діяльність органів місцевого самоврядування в Україні в контексті децентралізації, авторка наголошує на важливості гармонізації українського законодавства з європейськими нормами, що впливає з євроінтеграційних прагнень України, закріплених в Угоді про асоціацію з ЄС (Стемковська, 2021). Дослідження В.Р. Нестора присвячене порівняльному аналізу міського самоврядування в Україні та Сполученому Королівстві Великої Британії й Північній Ірландії, з метою визначення можливості адаптації британського досвіду для удосконалення українського муніципального законодавства у сфері міського самоврядування (Нестор, 2021). У дисертаційному дослідженні В.П. Олексюка розкрито адміністративну правосуб'єктність громади, яка виражається через здійснення повноважень як безпосередньо, так і через обрані органи місцевого самоврядування (Олексюк, 2023).

Чисельні праці М.О. Баймуратова та Б.Я. Кофмана присвячені обґрунтуванню людиноцентричної екзистенційної сутності місцевого самоврядування. О.І. Чайковський в рамках дослідження конституційно-правового механізму захисту права на житло відзначає, що органи місцевого самоврядування є елементами системи позасудового захисту конституційних прав (Чайковський, 2023, с. 76)

У матеріалах аналітичної доповіді Національного інституту стратегічних досліджень відзначено нові виклики, пов'язані із правозабезпечувальною діяльністю органів місцевого самоврядування, як-от «відновлення територій, постраждалих від бойових дій; забезпечення ВПО; релокація підприємств» (Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу : аналіт. доп., с. 10), чим підкреслюється контекстуальна значущість місцевого самоврядування.

Таким чином, вивчення правозабезпечувального та правозахисного потенціалу органів місцевого самоврядування становить перспективний напрямок наукових досліджень.

Мета наукової статті – визначення місця і ролі органів місцевого самоврядування в системі забезпечення і захисту прав людини на підставі аналізу положень чинного законодавства України і практики його застосування в діяльності органів місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу. Місцеве самоврядування, як система організації влади на місцевому рівні, включає право та спроможність територіальної громади самостійно, під свою відповідальність, вирішувати питання місцевого значення, є інститутом, що відображає процеси управління на місцевому рівні через участь громадян у прийнятті рішень, контроль за владою та реалізацію своїх прав і свобод на рівні громади. Орган місцевого самоврядування – це конкретне інституційне утворення, яке реалізує право на самоврядування від імені громади. Так, у п. 3.2. Рішення Конституційного Суду України від 09.02.2000 р. № 1-рп/2000 зазначено, що «відповідно до ч. 1 ст. 140 Конституції України та ч. 1 ст. 6 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» територіальна громада є основним носієм функцій і повноважень місцевого самоврядування. Сільські, селищні, міські ради, як це випливає із змісту ч. 3 ст. 140 Конституції України, а також ч. 1 ст. 10 Закону, є органами місцевого самоврядування, які представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування» (Рішення Конституційного Суду України від 09.02.2000 № 1-рп/2000).

В науковій літературі, на підставі аналізу правових позицій Конституційного Суду України щодо прав і свобод людини, сформульовано точку зору, що держава повинна вживати належних заходів для забезпечення можливості повної реалізації прав і свобод людини (Лазарев, 2023, с. 94). Наприклад, згідно із положеннями Рішення Конституційного Суду України від 16.04.2009 р. № 7-рп/2009 «органи місцевого самоврядування, вирішуючи питання місцевого значення, представляючи спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, приймають нормативні та ненормативні акти» (Рішення Конституційного Суду України від 16.04.2009 № 7-рп/2009). Тобто процесуальною формою забезпечення органами місцевого самоврядування прав і свобод людини і громадянина є, в тому числі, їх нормотворча діяльність.

Відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування, яку ратифікувала Україна, органи місцевого самоврядування мають широкі повноваження щодо прав населення, включаючи забезпечення доступу до соціальних, економічних та культурних прав. Європейська хартія місцевого самоврядування також передбачає фінансову автономію місцевих органів влади, що є однією з умов ефективного виконання їхніх завдань (Європейська Хартія місцевого самоврядування). Це означає, що місцеві громади мають отримувати адекватні ресурси для реалізації своїх повноважень, що сприяє зниженню соціальної нерівності та підвищенню якості життя громадян. Децентралізація влади дає змогу громадам самостійно вирішувати локальні проблеми, що створює умови для кращого захисту прав на місцях та активного залучення громадян до прийняття рішень, які їх безпосередньо стосуються. Разом з тим, в умовах воєнного стану перед органами місцевого самоврядування постали складні завдання з матеріально-технічного забезпечення територіальної оборони, організації евакуації та підтримки внутрішньо переміщених осіб (Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу: аналіт. доп., с. 6). За результатами дослідження Національного інституту стратегічних досліджень констатовано, що «діюча система надання соціальних послуг в Україні не забезпечує якісну й сучасну допомогу всім, хто цього потребує. Основною проблемою є недостатня закупівля соціальних послуг органами влади та органами місцевого самоврядування» (Доступність соціальних послуг, 2022). Серед рекомендацій для керівників органів місцевого самоврядування надано розрахунки для створення комунального надавача соціальних послуг в залежності від чисельності населення.

Виходячи з положень ч. 1 ст. 5 Конституції України (Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР), органи місцевого самоврядування є правовою формою

здійснення влади народом України. Тож, вони є не просто адміністративною структурою або інструментом управління на місцевому рівні, вони відіграють ключову роль у реалізації народовладдя, забезпечуючи прямий зв'язок між громадянами і владою. Місцеве самоврядування є механізмом, через який народ безпосередньо впливає на організацію суспільного життя у своєму регіоні, а також має можливість брати участь у прийнятті рішень, що стосуються їхніх прав і свобод. У цьому контексті зазначимо, що у рішенні Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) по справі № 52559/99 «Danderyds Kommun v. Sweden» закріплено, що муніципалітет є публічним органом, що здійснює публічні функції. У рішенні ЄСПЛ по справі № 55555/08 «Lelas v. Croatia» суд підкреслив, що місцеве самоврядування зобов'язане діяти в рамках належного урядування, а також забезпечувати дотримання прав громадян на належне вирішення їхніх справ.

Місцеве самоврядування в Україні реалізується через систему органів та посадових осіб на рівні територіальних громад, зокрема через місцеві ради та виконавчі органи. Депутати місцевих рад представляють інтереси територіальних громад, обираються на основі загального виборчого права і виконують функції, пов'язані із забезпеченням прав громадян. Виконавчі органи місцевих рад забезпечують реалізацію рішень рад і надають громадянам соціальні, освітні та інші послуги, гарантуючи основні права. Сільські, селищні, міські голови виконують як представницькі, так і виконавчі функції, керуючи роботою ради та її виконавчих органів, забезпечуючи захист прав громадян та виконання рішень місцевих референдумів. Інститут старости є важливим елементом децентралізації влади, який сприяє виконанню адміністративних функцій на рівні об'єднаних територіальних громад і допомагає представляти інтереси жителів старостинських округів.

Правову основу для функціонування органів місцевого самоврядування у забезпеченні та захисті прав і свобод громадян через управління ресурсами, здійснення соціального захисту, охорони здоров'я та вирішення інших важливих питань на локальному рівні, перш за все, становлять положення Конституції України. Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» (Закон № 280/97, 1997) закріплено власні повноваження органів місцевого самоврядування, які вони здійснюють від імені територіальної громади і на основі принципу самоврядності, та делеговані повноваження, які держава передає з метою більш ефективного виконання певних функцій на місцях. Повноваження органів місцевого самоврядування є законодавчо встановленим інструментарієм реалізації функцій та завдань місцевого самоврядування.

Вбачається, що завдання органів місцевого самоврядування – забезпечувати узгодженість між реальними інтересами громади та рішеннями, що приймаються, відображаючи колективні потреби та бажання населення. Такий підхід сприяє побудові відкритої та демократичної системи управління, де жителі мають змогу впливати на прийняття рішень, що безпосередньо стосуються їхнього життя.

М.О. Баймуратов та О.О. Боярський зазначають: «кожне повноваження органу місцевого самоврядування, що є регламентованим та зафіксованим на конституційному або на законодавчому рівні, в широкому та схематично-модельючому його розумінні, є скерованим на виконання, охорону, захист та гарантування прав людини, що мешкає на відповідній території держави в рамках територіальної громади та в умовах місцевого самоврядування» (Баймуратов, Боярський, 2019, с. 38). Означена теза підкреслює, що саме місцеве самоврядування виступає основним суб'єктом забезпечення реалізації прав людини у межах конкретної територіальної громади. С.М. Мельничук констатує, що в Україні сформований механізм захисту прав людини і громадянина, сутність якого опосередковується механізмом правового регулювання та механізмом реалізації права

(Мельничук, 2023, с. 30), елементом такого механізму названо діяльність муніципальних органів. Залучення органів місцевого самоврядування до захисту прав людини розглядається В.Д. Барвіненко як один з напрямків локалізації системи захисту прав людини (Барвіненко, 2022, с. 8). Означені положення підкреслюють значущість муніципальних органів, як важливої ланки в системі правозахисту, яка наближає правову підтримку до громадян, забезпечуючи їхні права на місцевому рівні.

А.Г. Баштанник пропонує визначати механізм захисту прав людини як інтегральну категорію, з-поміж інших елементів такого механізму називає і органи місцевого самоврядування, та зауважує про важливість запровадження «гуманізаційної ідеології функціонування органів місцевого самоврядування як управлінської діяльності щодо захисту та реалізації прав і свобод громадян, надання державних та громадських послуг» (Баштанник, 2023, с. 31). Правозастосовну практику органів місцевого самоврядування відносять до об'єктивних чинників реалізації прав людини (Разметаєва, 2018 с. 61), одного з основних способів захисту прав на рівні із судовим розглядом та зверненням до органів державної влади. Захист прав органами місцевого самоврядування здебільшого розглядається саме як одна з форм юрисдикційного адміністративного захисту (Іваницький, 2021, с. 85). Відзначається, що особа може звернутися до органів місцевого самоврядування за сприянням у відновленні порушеного права (Бордун-Комар, 2021, с. 99). Отже, механізм захисту прав людини є багатовимірним і інтегральним правовим явищем. Правозастосовна практика органів місцевого самоврядування є засобом забезпечення реалізації і захисту прав людини. Органи місцевого самоврядування доповнюють судові та державні інститути захисту прав людини, забезпечуючи доступ до юрисдикційного адміністративного захисту на рівні громади.

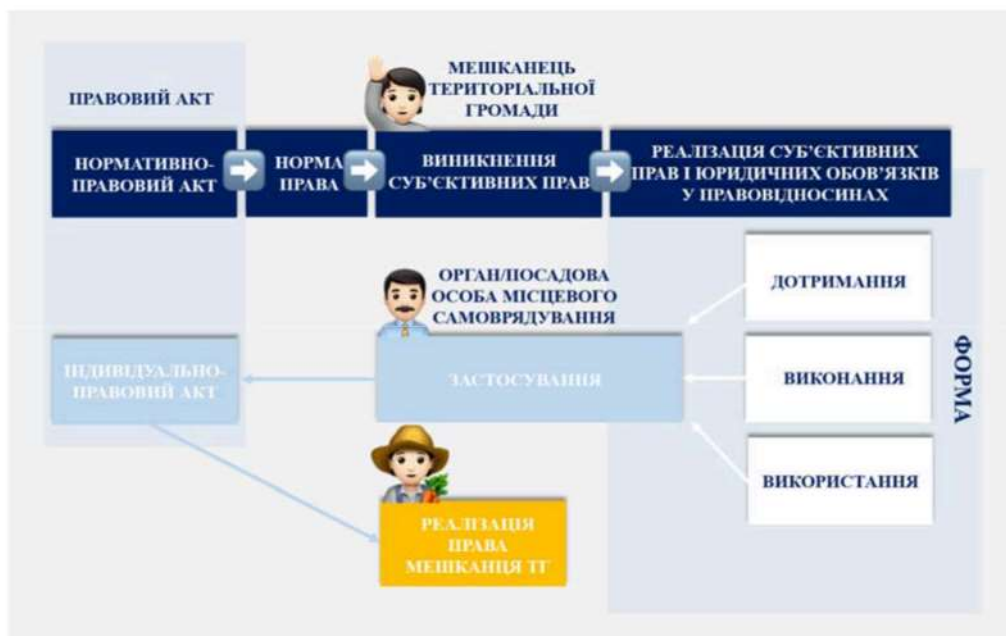

Рис. 1. Забезпечення прав населення органами місцевого самоврядування

Зауважимо, що війна призводить до масштабних переміщень населення, що створює додаткові виклики для територіальних громад. ОМС відіграють ключову роль у допомозі внутрішньо переміщеним особам, відповідають за забезпечення життєво необхідних послуг, таких як житло, медична допомога, соціальний захист, доступ до освіти тощо. Так, у праці Р.С. Титикало розкрито повноваження ОМС у захисті прав ВПО

та акцентовано увагу на проблемах реалізації цих повноважень (Титикало, 2022, с. 43-49). Зокрема, основні повноваження включають забезпечення тимчасового житла, надання комунальних послуг, соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, допомога ВПО в отриманні медичних та освітніх послуг.

П. 5-1 ч. 5 ст. 11 Закону України «Про соціальні послуги» до повноважень виконавчих органів міських рад міст обласного значення, рад об'єднаних територіальних громад віднесено визначення особливостей надання соціальних послуг на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях. Абзацом другим п. 1 ст. 21 Закону України «Про соціальні послуги» закріплено, що у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях для невідкладного надання соціальних послуг структурний підрозділ з питань соціального захисту населення уповноважених органів системи надання соціальних послуг може надати право надавачам соціальних послуг державної/комунальної власності приймати рішення про надання соціальних послуг екстрено (кризово) (консультування, надання притулку, догляд, підтримане проживання, короткотермінове проживання, натуральна допомога, транспортні послуги тощо) особам/сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду, завдану пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією (Закон України № 2671-VIII, 2019).

Для ілюстрації практики забезпечення і захисту прав людини органами місцевого самоврядування доцільно звернути увагу на діяльність Ужгородської міської ради. Ужгород, як тилове місто на заході України, зіткнувся з викликами війни, зокрема з необхідністю підтримки місцевих жителів та великої кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Саме у таких містах, як Ужгород, органи місцевого самоврядування відіграють важливу роль у забезпеченні соціальних послуг, правового захисту, доступу до житла та медичних послуг для всіх категорій населення. Ужгородська міська рада демонструє, як можна ефективно поєднати турботу про інтереси місцевих жителів із задоволенням нагальних потреб ВПО.

Так, наприклад, Рішенням Ужгородської міської ради від 08.08.2024 р. №1892, відповідно до ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», Програми посилення соціального захисту громадян міста «Добра справа» на 2024-2026 роки, затвердженої рішенням ХLI сесії міської ради VIII скликання від 08.08.2023 року № 1399, розглянувши звернення мешканців м. Ужгорода, враховуючи рішення постійної комісії з питань соціально-гуманітарної політики, Регламенту та депутатської етики (протокол від 05.07.2024 № 93), у зв'язку з важкими матеріальними обставинами та потребою значних коштів на лікування та реабілітацію здійснення надання матеріальної допомоги мешканцям міста (Про надання матеріальної допомоги мешканцям міста).

Відповідно до п. 22 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закону України «Про основні засади молодіжної політики», Указу Президента України «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року», Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021-2025 роки та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України», з метою реалізації державної молодіжної політики, створення сприятливих умов для розвитку та самореалізації молоді, формування її громадянської позиції та національно-патріотичної свідомості Рішенням Ужгородської міської ради від 08.08.2024 р. №1880 затверджено Програму «Молодь міста Ужгород» на 2025-2027 роки (Про Програму «Молодь міста Ужгород» на 2025-2027 роки) Означена Програма спрямована на всебічний розвиток молоді, підвищення її громадської активності,

патріотичної свідомості та правової культури. Основні напрями діяльності включають залучення молоді до вдосконалення державної молодіжної політики, розвиток волонтерства, популяризацію здорового способу життя, сприяння працевлаштуванню та підтримку підприємницьких ініціатив. Програма також передбачає організацію різноманітних заходів – тренінгів і семінарів, спрямованих на формування національно-патріотичної свідомості, підвищення рівня здоров'я та громадської активності молоді.

Керуючись ч.6 ст. 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», розглянувши звернення благодійної організації «Благодійний фонд «Стабілізейшен Суппорт Сервісез» 24.11.2022 № 01-35, з метою забезпечення та захисту прав внутрішньо переміщених осіб і сприяння інтеграції внутрішньо переміщених осіб до Ужгородської міської територіальної громади, виконкомом міської ради Рішенням від 14.12.2022 р. №616 створено Координаційну раду з питань внутрішньо переміщених осіб у місті Ужгороді (Про Координаційну раду з питань внутрішньо переміщених осіб у місті Ужгороді).

Виходячи з аналізу протоколів засідань Координаційної ради з питань ВПО у місті Ужгороді за 2024 рік, визначено, що означений орган опікувався питаннями співпраці із Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН), зарахуванням до 1-го класу закладів загальної середньої освіти осіб з числа ВПО у м. Ужгород, вирішено ініціювати внесення змін до Програми безоплатного та пільгового випуску лікарських засобів, медичних виробів та інших засобів у разі амбулаторного лікування пільгової категорії населення м. Ужгород на 2024-2026 роки з метою охоплення нею ВПО, зареєстрованих в м. Ужгороді. З ініціативи Координаційної ради з питань ВПО у місті Ужгороді Проведено ідеятон «Створи свій Ужгород: інтегрований, інклюзивний, безпечний». Означений перелік заходів не є вичерпним і дозволяє констатувати активну роботу в напрямку інтеграції ВПО у місцеве життя та прагнення забезпечити реалізацію прав означеної категорії осіб.

Висновки. Місцеве самоврядування є конкретною формою реалізації народовладдя на місцевому рівні, що об'єктивується як у формі прямої (безпосередньої) демократії, так і представницької демократії – шляхом формування і діяльності органів місцевого самоврядування. Відповідно до практики Європейського суду з прав людини, органи місцевого самоврядування є публічними органами, що здійснюють публічні функції та зобов'язані діяти в рамках належного урядування та забезпечувати дотримання прав громадян на належне вирішення їхніх справ. З означеного випливає особливість місця і ролі органів місцевого самоврядування у забезпеченні і захисті прав людини і громадянина: вони є владними інституціями, сформованими представниками громади задля оперативного вирішення нагальних питань місцевого значення, забезпечення законності і правопорядку на території громади, з урахуванням специфіки та потреб конкретної адміністративно-територіальної одиниці.

Грунтуючись на принципі людиноцентризму, констатуємо, що органи місцевого самоврядування повинні не лише виконувати управлінські функції, але й забезпечувати практичну реалізацію пріоритності прав і свобод людини на місцевому рівні, що здійснюється шляхом нормотворчості та правозастосування.

Під правозабезпечувальною діяльністю органів місцевого самоврядування пропонуємо розуміти створення умов для реалізації законних прав і свобод громадян через ухвалення рішень місцевими радами, виконання місцевих програм соціально-економічного розвитку, надання адміністративних послуг і створення умов для повноцінної участі громадян у житті громади. Правозахисну діяльність розглядаємо як діяльність, спрямовану на захист порушених прав громадян, зокрема через розгляд звернень, скарг, організацію соціального захисту вразливих груп населення, контроль за

дотриманням законодавства і забезпечення громадського порядку. Правозабезпечувальна і правозахисна діяльність органів місцевого самоврядування спрямована на створення умов для реалізації прав і свобод громадян, підтримку правової рівноваги на локальному рівні та забезпечення правопорядку в громадах.

Бібліографічний список:

- Баймуратов М.О., Боярський О.О., 2019. Дискреційні повноваження органів місцевого самоврядування в сфері захисту прав людини: методологічні підходи до розуміння та визначення. *Публічне право*. № 2(34). С. 31-41.
- Барвіненко В.Д., 2022. Роль принципу субсидіарності у захисті прав людини в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. №58. С. 8-10.
- Баштанник А.Г., 2021. Механізм захисту прав і свобод людини у контексті реалізації положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. Випуск 1. С. 29-34
- Бордун-Комар Н. І., 2021. Захист прав людини в Україні у контексті основних типів праворозуміння: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12. Національна академія внутрішніх справ Київ. 270 с.
- Доступність соціальних послуг. Національний інститут стратегічних досліджень [онлайн] Доступно: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/dostupnist-sotsialnykh-posluh>
- Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985. [онлайн] Доступно: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
- Іваницький А.М., 2021. Захист права власності юридичних осіб в практиці Європейського Суду з прав людини: дис.... доктор філософії: 081. Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова Хмельницької обласної ради, Хмельницький. 274 с.
- Камардіна Ю.В., 2020. Муніципальна реформа в Україні та державах-членах Європейського Союзу в умовах європейської міждержавної інтеграції: порівняльно-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Камардіна Юлія Вікторівна. Київ. 266 с.
- Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- Лазарев В.В., 2023. Юридичні позиції Конституційного Суду України щодо прав і свобод людини. Ювілейні наукові читання, присвячені пам'яті академіка Володимира Володимировича Копейчикова (до 100 річчя з дня народження) : зб. матеріалів (м. Київ, 17 листоп. 2023 р.). Київ: 7БЦ. С. 91-95.
- Мельничук С.М., 2023. Механізм захисту прав людини і громадянина: проблеми функціонування. *Вісник ЛННІ ім. Е.О. Дідоренка*. №4(104). С. 24-34.
- Міське самоврядування як чинник стійкості тилу : аналіт. доп. / [В. Г. Потапенко, В. О. Баранник, Н. В. Бахур та ін.] ; за ред. В. Г. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. 54 с.
- Нестор В.Р., 2021. Міське самоврядування в Україні та в Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії: компаративне дослідження: дис. доктор юридичних наук:12.00.02 / Національний авіаційний університет. Київ. 434 с.
- Олексюк В.П., 2023 Територіальна громада як суб'єкт адміністративних правовідносин: дис.... доктор філософії: 081 / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ. 169 с.

- Закон України Про місцеве самоврядування в Україні від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Верховна Рада України. [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
- Закон України Про соціальні послуги від 17.01.2019 № 2671-VIII. Верховна Рада України. [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
- Протоколи № 1- 4 засідання Координаційної ради з питань ВПО у місті Ужгороді з 09.01.2024 - 03.06.2024 року [онлайн] Доступно: https://rada-uzhgorod.gov.ua/rada_docs/show/protokoly-%E2%84%96-1-4-zasidannia-koordynatsiinoi-rady-z-pytan-vpo-u-misti-uzhgorodi-z-09012024-03062024-roku
- Разметаева Ю.С., 2018. Доктрина та практика захисту прав людини: Навчальний посібник. Видавництво «ФОП Голембовська О.О.»: Київ. 364 с.
- Рішення виконкому Ужгородської міської ради №616 від 14.12.2022 Про Координаційну раду з питань внутрішньо переміщених осіб у місті Ужгороді [онлайн] Доступно: https://rada-uzhgorod.gov.ua/rada_docs/rishennia-vykonkomu-vid-14122022
- Рішення ЄСПЛ у справі № 52559/99 «Danderyds Kommun v. Sweden» від 07 червня 2001 р. [онлайн] Доступно: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-5996%22%5D%7D>
- Рішення ЄСПЛ у справі № 55555/08 «Lelas v. Croatia» від 20 травня 2010 р. [онлайн] Доступно: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-98827%22%5D%7D>
- Рішення Конституційного Суду України від 09.02.2000 № 1-рп/2000. [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0a6p710-07#Text>
- Рішення Конституційного Суду України від 16.04.2009 № 7-рп/2009. [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-09#Text>
- Рішення Ужгородської міської ради від 08.08.2024 р. №1880 про Програму «Молодь міста Ужгород» на 2025-2027 роки [онлайн] Доступно: https://rada-uzhgorod.gov.ua/rada_docs/show/%E2%84%961880-vid-08082024-pro-prohramu-molod-mista-uzhgorod-na-2025-2027-roky
- Рішення Ужгородської міської ради від 08.08.2024 р. №1892 про надання матеріальної допомоги мешканцям міста [онлайн] Доступно: https://rada-uzhgorod.gov.ua/rada_docs/show/%E2%84%961892-vid-08082024-pro-nadannia-materialnoi-dopomohy-meshkantsiam-mista
- Стемковська О. І., 2021. Особливості імплементації європейських стандартів у діяльність органів місцевого самоврядування в Україні в умовах децентралізації: дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів. 235 с.
- Титикало Р.С., 2022. Функції органів місцевого самоврядування. *Наукові записки*. Серія: Право. Випуск 12. С. 286-291.
- Чайковський О.І., 2023. Конституційно-правовий механізм захисту права на житло в Україні: дис.... доктор філософії: 081/ Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. Одеса. 198 с.

References:

- Baimuratov M.O., Boyarskyi O.O., 2019. Dyskrečni povnovazhennia orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v sferi zakhystu prav liudyny: metodolohichni pidkhody do rozuminnia ta vyznachennia. *Publichne pravo*. № 2(34). P. 31-41. (in Ukrainian).
- Barvinenko V.D., 2022. Rol pryntsyphu subsidiarnosti u zakhysti prav liudyny v Ukraini. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Ser.: Yurysprudentsiia. №58. P. 8-10. (in Ukrainian).
- Bashtannik A.H., 2021. Mekhanizm zakhystu prav i svobod liudyny u konteksti realizatsii polozhen Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod. *Dniprovs'kyi*

- naukovyi chasopys publichnoho upravlinnia, psykholohii, prava. Vypusk 1. P. 29-34. (in Ukrainian).
- Bordun-Komar N. I., 2021. Zakhyst prav liudyny v Ukraini u konteksti osnovnykh typiv pravorozuminnia: dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.12. Natsional'na akademiia vnutrishnikh sprav, Kyiv. 270 p. (in Ukrainian).
- Dostupnist' sotsial'nykh posluh. Natsional'nyi instytut stratehichnykh doslidzhen' [onlain] Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/dostupnist-sotsialnykh-posluh>
- Yevropeis'ka khartiia mistsevoho samovriaduvannia vid 15.10.1985. [onlain] Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (in Ukrainian).
- Ivanyts'kyi A.M., 2021. Zakhyst prava vlasnosti yurydychnykh osib v praktytsi Yevropeis'koho Sudu z prav liudyny: dys.... doktor filosofii: 081. Khmelnyts'kyi universytet upravlinnia ta prava imeni Leonida Yuz'kova Khmelnyts'koi oblasnoi rady, Khmelnyts'kyi. 274 p. (in Ukrainian).
- Kamardina Yu.V., 2020. Munitsypalna reforma v Ukraini ta derzhavakh-chlenakh Yevropeiskoho Soiuzu v umovakh yevropeiskoi mizhderzhavnoi intehtatsii: porivnialno-pravove doslidzhennia: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.02 / Kamardina Yuliia Viktorivna. Kyiv. 266 p. (in Ukrainian).
- Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. Verkhovna Rada Ukrainy. [onlain] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>(in Ukrainian).
- Lazarev V.V., 2023. Yurydychni pozytsii Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy shchodo prav i svobod liudyny. Yuvileini naukovy chytannia, prysviachenii pamiaty akademika Volodymyra Volodymyrovycha Kopiechykova (do 100 richchia z dnia narodzhennia) : zb. materialiv (m. Kyiv, 17 lystop. 2023 r.). Kyiv: 7BTS. P. 91-95. (in Ukrainian).
- Mel'nychuk S.M., 2023. Mekhanizm zakhystu prav liudyny i hromadianyna: problemy funktsionuvannia. Visnyk LNNI im. E.O. Didorenka. №4(104). P. 24-34. (in Ukrainian).
- Mistseve samovriaduvannia yak chynnyk stiikosti tylu: analit. dop. / [V. H. Potapenko, V. O. Barannik, N. V. Bakhur ta in.]; za red. V. H. Potapenka. Kyiv: NISD, 2023. 54 p. (in Ukrainian).
- Nestor V.R., 2021. Miske samovriaduvannia v Ukraini ta v Spoluchenomu Korolivstvi Velykobrytanii i Pivnichnoi Irlandii: komparatyvne doslidzhennia: dys. doktor yurydychnykh nauk:12.00.02 / Natsional'nyi aviatsiinyi universytet. Kyiv. 434 p. (in Ukrainian).
- Oleksiuk V.P., 2023. Terytorial'na hromada yak subiekt administratyvnykh pravovidnosyn: dys.... doktor filosofii: 081 / Natsional'nyi universytet biorekursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Kyiv. 169 p. (in Ukrainian).
- Zakon Ukrainy Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini vid 21.05.1997 № 280/97-VR. Verkhovna Rada Ukrainy. [onlain] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (in Ukrainian).
- Zakon Ukrainy Pro sotsial'ni posluhy vid 17.01.2019 № 2671-VIII. Verkhovna Rada Ukrainy. [onlain] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (in Ukrainian).
- Protokoly № 1- 4 zasidannia Koordynatsiinoi rady z pytan VPO u misti Uzhhorodi z 09.01.2024 - 03.06.2024 roku [onlain] Available at: https://rada-uzhgorod.gov.ua/rada_docs/show/protokoly-%E2%84%96-1-4-zasidannia-koordinatsiinoi-rady-z-pytan-vpo-u-misti-uzhhorodi-z-09012024-03062024-roku (in Ukrainian).
- Razmietaieva Yu.S., 2018. Doktryna ta praktyka zakhystu prav liudyny: Navchal'nyi posibnyk.

- Vydavnytstvo «FOP Holembovs'ka O.O.»: Kyiv. 364 p. (in Ukrainian).
- Rishennia vykonkomu Uzhhorodskoi miskoi rady №616 vid 14.12.2022 Pro Koordynatsiinu radu z pytan vnutrishn'o peremishchenykh osib u misti Uzhhorodi [onlain] Available at: https://rada-uzhgorod.gov.ua/rada_docs/rishennia-vykonkomu-vid-14122022 (in Ukrainian).
- Rishennia YeSPL u spravi № 52559/99 «Danderyds Kommun v. Sweden» vid 07 chervnia 2001 r. [onlain] Available at: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-5996%22%7D> (in Ukrainian).
- Rishennia YeSPL u spravi № 55555/08 «Lelas v. Croatia» vid 20 travnia 2010 r. [onlain] Available at: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-98827%22%7D> (in Ukrainian).
- Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 09.02.2000 № 1-rp/2000. [onlain] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0a6p710-07#Text> (in Ukrainian).
- Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 22.12.2003 № 20-pp/2003. [onlain] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-09#Text> (in Ukrainian).
- Rishennia Uzhhorodskoi miskoi rady vid 08.08.2024 r. №1880 pro Prohramu «Molod mista Uzhhorod» na 2025-2027 roky [onlain] Available at: https://rada-uzhgorod.gov.ua/rada_docs/show/%E2%84%961880-vid-08082024-pro-prohramu-molod-mista-uzhhorod-na-2025-2027-roky (in Ukrainian).
- Rishennia Uzhhorodskoi miskoi rady vid 08.08.2024 r. №1892 pro nadannia materialnoi dopomohy meshkantsiam mista [onlain] Available at: https://rada-uzhgorod.gov.ua/rada_docs/show/%E2%84%961892-vid-08082024-pro-nadannia-materialnoi-dopomohy-meshkantsiam-mista (in Ukrainian).
- Stemkovska O. I., 2021. Osoblyvosti implementatsii yevropeiskykh standartiv u diialnist orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini v umovakh detsentralizatsii: dys. ... kand. polit. nauk : 23.00.02 / Lviv. nats. un-t im. Ivana Franka. Lviv. 235 p. (in Ukrainian).
- Tytykalo R.S., 2022. Funktsii orhaniv mistsevoho samovriaduvannia. Naukovi zapysky. Serii: Pravo. Vypusk 12. P. 286-291. (in Ukrainian).
- Chaikovskiy O.I., 2023. Konstytutsiino-pravovyi mekhanizm zakhystu prava na zhitlo v Ukraini: dys.... doktor filosofii: 081/ Odeskyi natsionalnyi universytet im. I. I. Mechnykova. Odesa. 198 p. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 19.09.2024.

Kamardina Y. V.
Ovinnikova R.V.

THE PLACE AND ROLE OF LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES IN THE SYSTEM OF ENSURING AND PROTECTING HUMAN RIGHTS IN UKRAINE

The article is dedicated to analyzing the place and role of local self-government bodies in the system of ensuring and protecting human rights in Ukraine. It highlights the legal guarantees and human rights protection opportunities of local authorities in the context of decentralization, harmonization of Ukrainian legislation with European standards, and the organization of daily life under martial law. It is argued that Ukraine has already established an extensive national system for ensuring and protecting human rights, which includes judicial and non-judicial institutions. At the same time, the study of the role of local self-government bodies in human rights protection and legal guarantee processes remains fragmented and

requires additional attention.

Attention is drawn to a number of contemporary studies focused on decentralization, the institutional capacity of local authorities, and reforms related to Euro-integration. It is noted that local self-government bodies face new challenges during the war, such as ensuring the rights of internally displaced persons, restoring affected territories, and supporting relocated businesses.

Local self-government bodies are viewed as power institutions formed by representatives of the community to address urgent local issues promptly, ensuring legality and order within the community while taking into account the specifics and needs of a particular administrative-territorial unit.

The definition of the legal guarantee activities of local self-government bodies is proposed as a process of creating conditions for the realization of citizens' lawful rights and freedoms through decisions made by local councils, the implementation of local socio-economic development programs, the provision of administrative services, and the creation of conditions for full participation of citizens in community life. The human rights protection activities of these bodies are presented as aimed at safeguarding violated rights of citizens, particularly through the consideration of appeals and complaints, organizing social protection for vulnerable groups, monitoring compliance with legislation, and maintaining public order.

It is substantiated that the legal guarantee and human rights protection activities of local self-government bodies are directed toward creating conditions for the realization of citizens' rights and freedoms, supporting legal equilibrium at the local level, and ensuring public order in communities.

Keywords: *local self-government, human and citizen rights, local self-government bodies, human rights assurance mechanism, human rights protection mechanism, powers of local self-government bodies, law enforcement, norm-setting, law implementation, local democracy, community interests.*